

Kollektiivse pöördumise algataja

Teie 04.07.2023

Meie .01.2024 nr 1-6/23-116/2

**Kollektiivne pöördumine
„E-hääletus tuleb muuta vaadeldavaks!“**

Lugupeetud pöördumise algataja

Riigikogule esitati 1068 allkirjaga kollektiivne pöördumine „E-hääletus tuleb muuta vaadeldavaks“.

Riigikogu menetleb kollektiivseid pöördumisi Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse peatüki 18² „Kollektiivse pöördumise menetlemise kord“ alusel. Riigikogu juhatus edastas kollektiivse pöördumise „E-hääletus tuleb muuta vaadeldavaks“ oma 13. juuli 2023. a otsusega nr 76 edasiseks menetlemiseks põhiseaduskomisjonile.

Pöördujad nõuavad elektroonilise hääletamise sisulise vaatlemise võimaldamist. Pöördumises on esitatud ettepanek, et vaatlejatele tuleb anda vaidlustamisõigus avalikes huvides; seadmeid ja andmevooge peab saama vaadelda kogu e-hääletamise ulatuses; infotehnoloogilisi tegevusi tuleb käsitleda toimingutena; vaidlustamistähtjad peavad arvestama e-hääletamise eripäraga; teabele, koodidele jm materjalidele tuleb tagada ajapädev ligipääs.

Põhiseaduskomisjon arutas pöördumist oma 25. septembri 2023. a istungil, kus kuulas ära pöördujate kontaktisiku. Komisjon sellel istungil pöördumise osas otsust ei teinud.

Komisjon jätkas kollektiivse pöördumise „E-hääletus tuleb muuta vaadeldavaks“ arutelu 11. jaanuari 2024. a istungil. Eelnevalt, 16. oktoobril 2023. a toimus komisjoni istung riigi valimisteenistuses, kus komisjon sai ülevaate elektroonilise hääletamise süsteemist ja elektroonilise hääletamise vaatlemisest ning arutas elektroonilise hääletamisega seotud küsimusi. Komisjoni liikmed said küsida küsimusi ja ka algataja Märt Põdra pöördumises tõstatatud küsimused said vastused. 11. jaanuari 2024. a istungil otsustas põhiseaduskomisjon Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 152¹³ punkti 5 alusel pöördumises esitatud ettepaneku tagasi lükata.

Täiendavalt lisan, et Riigikogu valimise seadus (RKVS) ei näe ette avalikes huvides ega teiste isikute õiguste kaitseks kaebuste esitamise võimalust. Samas ei ole kaebemenetlus ainus ega ainuvõimalik vahend valimiste korraldamise sisuliste puudujääkide või rikkumiste esiletoomiseks. Vaatlejal on õigus esitada riigi valimisteenistusele avaldus puuduste kohta valimiste korralduses (RKVS § 68 lõige 1). See ei eelda, et isiku õigusi oleks rikutud. Samuti on võimalik pöörduda valimiste korraldaja poole märgukirjale ja selgitustaotlusele vastamise

ning kollektiivse pöördumise esitamise seaduse alusel. Elektroonilise hääletamise süsteemi tööd jälgivad sõltumatud audiitorid ja e-hääletamist võib iga huviline vaadelda. Selleks, et e-hääletamise toimingud oleksid arusaadavad, korraldab riigi valimisteenistus enne iga valimise e-hääletamise perioodi vaatlejate koolituse. Vaatlejad saavad jälgida elektroonilise hääletamise süsteemi seadistusprotseduure ning vaadelda elektrooniliselt antud häälte kokku lugemist valimispäeva õhtul. Valijate nimekirjad ja valimiskast sisaldavad isikuandmeid ning seetõttu ei saa neid andmeid vaadelda. Samuti sisaldavad hääletamise protsessid isikuandmeid ja infot valija hääletamise kohta, mistõttu ei ole kõik andmevood vaadeldavad. Kõik infotehnoloogilised tegevused on aluseks õiguslikku tähendust omavatele toimingutele, mis on vaidlustatavad.

Valimiskaebuste puhul on kaebetähtaeg lühike ja kaebuse esitamise tähtaja algus seotud toimingu tegemise, mitte sellest teda saamisega. See on põhjendatud vajadusega lahendada valimiskaebused kiiresti, et ära hoida viivitus Riigikogu uue koosseisu kokku tulemisel ja olukord, kus Riigikogu uus koosseis koguneks selliselt, et valimistulemuste õiguspärasuse üle oleks jätkuvalt vaidlusi. Siiski on seadusandja näinud ette võimaluse kaebuse esitamise tähtaja ennistamiseks, kuid selleks peavad tähtaja möödalaskmise põhjused olema piisavalt kaalukad.

Elektroonilise hääletamise dokumentatsioon ja lähtekood on püsivalt avalikud.

OSCE demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo (ODIHR) valimiste eksperdirühma Eesti Riigikogu valimised 5. märts 2023 lõpparuandes on märgitud, et „Üldiselt korraldati e-hääletamine professionaalselt ja läbipaistvalt, pöörates nõuetekohast tähelepanu süsteemide täpsusele ja turvalisusele, kuid mõningate tehniliste raskustega ja mõnede poliitiliste osalejate väidetega valimispettuste kohta, mis jäävad põhjendamatuks.“

Riigikogu menetluses on Riigikogu valimise seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise eelnõu 344 SE, millega täpsustatakse elektroonilise hääletamise reeglistikku. Eesmärk on täiendada regulatsiooni nende oluliste aspektidega, mis seni ei ole seaduses reguleeritud, ning muuta seeläbi elektroonilise hääletamise regulatsioon seaduslikkuse põhimõttega veelgi paremini kooskõlas olevaks, aga ka selgemaks ja lihtsamini jälgitavaks.

2023. aasta Riigikogu valimistel andis esmakordselt rohkem valijaid hääle elektrooniliselt, kui pabersedeliga hääletades, mis muuhulgas näitab valijate usaldust valimissüsteemi suhtes tervikuna.

Põhiseaduskomisjoni 11. jaanuari 2024. a istungi protokoll avalikustatakse Riigikogu kodulehel.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)
Hendrik Johannes Terras
esimees

Teadmiseks: Rahvaalgatus.ee

631 6443 pohiseadus.ametnik@riigikogu.ee